

Mat- og drikkenæringen 2026
Konkurranseskraft

Det tas forbehold om eventuelle trykkfeil. Rapporten er basert på informasjon tilgjengelig pr. 23. februar 2026. I denne rapporten brukes begrepene mat- og drikkenæringen og næringsmiddelindustrien om hverandre. Disse begrepene er her brukt med samme betydning.

Forside foto: Ilja Hendel

Forord

Språkrådet valgte "beredskapsvenn" som årets ord i 2024. Det forteller oss noe om hvilke utfordringer vi som samfunn står overfor. Et annet ord som har blitt en del av hverdagen, er geopolitikk. Det er krig på femte året i Ukraina, krig i Midt-Østen og økt konfliktnivå i mange andre deler av verden. De handelspolitiske spenningene mellom de tre største økonomiene i verden, EU, Kina og USA, er merkbare også for Norge og norske bedrifter.

Klimakrisen, høye energipriser og svingninger i internasjonale råvarepriser har bidratt til å øke uforutsigbarheten for norske mat- og drikkeprodusenter. Beredskap og forsyningsikkerhet har blitt viktigere enn tidligere.

Mot dette bakteppet må norske myndigheter bidra til størst mulig grad av forutsigbarhet for norske bedrifter. Der stabile nasjonale rammevilkår og gode beslutningsprosesser burde være svaret på den største internasjonale uroen siden 2. verdenskrig, har vi i de siste årene sett tendenser til økt politisk og regulatorisk usikkerhet også i Norge. Denne usikkerheten gir uforutsigbarhet og begrenser investeringsviljen, som er det motsatte av hva vi trenger nå. Lønnsomme bedrifter med høy produksjon i normale tider er en forutsetning for matvareberedskap og forsyningsikkerhet i en krise.

Det er mye som peker mot økt proteksjonisme, som på sin side kun gir fordeler til de største landene, som kan skjerme sine store hjemmemarkeder bak tollmurer. På sikt kan dette føre til endringer i verdikjeder og til at handel med varer, tjenester og investeringer flyttes i nye retninger. Disse endringene vil i større grad styres av politiske og økonomiske risikovurderinger, og i mindre grad av komparative fortrinn, gjensidig spesialisering og en hensiktsmessig arbeidsdeling mellom kapital og arbeidskraft.

Foto: Hans Fredrik Asbjørnsen

Et eksempel på en sannsynlig omlegging er økende regionalisering av internasjonal handel, der land og bedrifter reduserer risiko ved å samle handel, investeringer og produksjon i geografisk nærhet – ofte innenfor regionale handelsblokker.

I tillegg vil klimautfordringer prege økonomisk utvikling og stille krav til stadig mer klimavennlig økonomisk aktivitet. Slike store endringer vil påvirke rammevilkår og konkurranseevne i mat- og drikkenæringen, og vil ha betydning for konkurransekraften i enkeltbedrifter.

I den nasjonale sikkerhetsstrategien fra 2025 er blant annet styrket økonomisk sikkerhet for Norge en av tre hovedprioriteringer. Strategien peker på at en sterk økonomi og omstillingsdyktig næringsliv er viktig for samfunnets velstand, og avgjørende for Norges møte med nye utfordringer.¹

I denne situasjonen har den samfunnskritiske mat- og drikkenæringen en helt sentral rolle. Denne rapporten beskriver fire grunnleggende utfordringer for næringen innenfor følgende områder: Produktivitet, investeringer og kapitalslit, økonomiske og administrative byrder ved regulering og behov for arbeidskraft. Disse funnene har dannet grunnlaget for hvilke politiske tiltak NHO Mat og Drikke mener bør gjennomføres for å styrke næringens konkurransekraft, presentert på NHO Mat og Drikkes årskonferanse i 2026.

A handwritten signature in blue ink, which appears to read "Petter Haas Brubakk". The signature is fluid and cursive.

Petter Haas Brubakk,
Administrerende direktør

¹ Statsministerens kontor, 2025. *Nasjonal sikkerhetsstrategi*. Statsministerens kontor.

Innhold

1 Tall og fakta om næringsmiddelindustrien	5
1.1 Næringsmiddelindustrien - et godt utgangspunkt for vekst.....	6
2 Mat- og drikkenæringen i en ny tid	8
2.1 Produktivitet.....	10
2.2 Investeringer og kapitalslit	12
2.3 Økonomiske og administrative byrder ved regulering	17
2.4 Behov for arbeidskraft.	20
3 Konkurranseskraft i mat- og drikkenæringen	22

1. Tall og fakta om næringsmiddelindustrien

Den landbaserte mat- og drikkenæringen er Norges største fastlandsindustri målt i sysselsetting, omsetning og verdiskaping. Næringen sørger for aktivitet og arbeidsplasser fra

jord til bord, gjennom råvareproduksjon, foredling, distribusjon og utvalg. Norske mat- og drikkeprodusenter leverer stabile resultater og trygge produkter.

Nøkkeltall for næringsmiddelindustrien

Antall bedrifter

2 887

Antall sysselsatte

39 353

Omsetning

234,8
mrd. kr

Verdiskaping

41,4
mrd. kr

Bruttoinvesteringer

5
mrd. kr

Kilde: SSB
*Tall for 2023 (nyeste tilgjengelige data)

Mat- og drikkenæringen i Norge kjennetegnes ved høy bruk av norske råvarer, samtidig som næringen også er avhengig av importerte råvarer, bearbejdede produkter, arbeidskraft, teknologi og produksjonsutstyr. Selv om næringen tilstreber størst mulig bruk av norske råvarer, er tilførsel av utenlandske innsatsfaktorer nødvendig for å effektivisere produksjonen og bidra til at norske råvarer utnyttes best mulig. Kombinasjonen mellom nasjonale råvarer og importerte innsatsfaktorer er dermed avgjørende for en høy matproduksjon, god forsyningsikkerhet og næringens konkurransekraft.

Næringen består av store nasjonale og internasjonale aktører og et betydelig antall mindre bedrifter. De siste årene har særlig småskalavirksomhetene vokst i omfang. Det meste av produksjonen selges i det norske markedet.

Mat- og drikkenæringen spiller en nøkkelrolle i forsyningsikkerheten ved å foredle råvarer til spiseklare produkter. Utviklingen i verden har bidratt til at selvforsyningsgrad, økt nasjonal matproduksjon, forsyningsikkerhet og beredskap har blitt viktige politiske spørsmål ikke bare i Norge, men også i resten av Europa.

Samtidig som selvforsyningsgrad og matvareberedskap får økt oppmerksomhet, trenger næringen rammevilkår som gjør norskprodusert mat konkurransedyktig på tilgjengelighet, kvalitet og pris ut til forbruker.

Mat- og drikkenæringen i Norge har en rekke gode forutsetninger og fortrinn som må brukes til å styrke næringens konkurransekraft i møte med en stadig mer intens og utfordrende konkurransesituasjon. For en best mulig utnyttelse av disse fortrinnene er det en forutsetning at regjeringen fører en konsekvent og forutsigbar politikk som tar høyde for næringens internasjonale konkurranse-situasjon.

Norsk matproduksjon har unike fortrinn, som høy grad av mattrygghet, høy tillit hos forbrukerne og et godt omdømme for kvalitet og smak både nasjonalt og internasjonalt. Matkontrollen i Norge står også sterkt, tuftet på et godt samarbeid mellom bønder, veterinærer, mat-industri og myndigheter. Råvareproduksjonen bruker lite sprøytemidler og antibiotika, som igjen bidrar til høy kvalitet. Samtidig gir økt konkurranse og spesialisering i verdikjeden for mat og drikke nye muligheter knyttet til produktutvikling, effektivisering, forretningsmodeller og distribusjon. Teknologisk utvikling har gitt næringen

lavere kostnader i småskalaproduksjon, sammenliknet med fordeler knyttet til produksjon i stor skala. For norske forbrukere er mat- og drikkevarer med norsk opprinnelse viktig. Alle disse fortrinnene gir et stort potensial for å øke markedsandeler i hjemmemarkedet og eksport av norskprodusert mat til andre land.

Arbeidsstyrken i mat- og drikkenæringen er preget av høy spesialisering, kompetanse og et høyt kunnskapsnivå. Næringen har lenge samarbeidet om målrettede etterutdanningsprogrammer for å ivareta det høye kompetansenivået i arbeidsstyrken. Drevet av sterk konkurranse, innovasjon, produktutvikling og et generelt høyt kostnadsnivå i Norge har mat- og drikkeprodusentene gjort betydelig investeringer i teknologi, robotisering og automatiserte produksjonsprosesser. Summen av dette er at mat- og drikkenæringen har hatt en god produktivitetsutvikling gjennom flere tiår.

Siden 2020 og etter Russlands invasjon av Ukraina i 2022 har det vært uro i norsk og europeisk økonomi. Disse utviklingstrekkene er ytterligere forsterket av økte geopolitiske og handelspolitiske spenninger etter at Donald Trump overtok som president i USA 20. januar 2025.

Gjennom perioden med uro siden 2020 har mat- og drikkenæringen opprettholdt en høy og stabil matproduksjon, slik at forsyningsikkerheten er ivaretatt som normalt. Særlig under pandemien, med betydelige reduksjoner i bevegelsesfriheten og grensekryssende handel, klarte mat- og drikkenæringen på kort varsel å øke produksjonsvolumene og produktiviteten betydelig uten ekstra investeringer og økt bemanning. Dette krevde stor ekstra-innsats fra bedriftene og deres ansatte under vanskelige forhold.

1.1. Næringsmiddelindustrien - et godt utgangspunkt for vekst

Næringsmiddelindustrien har stor betydning for mange, den foredler norske råvarer og produserer mat- og drikkeprodukter til hele den norske befolkningen, men sørger også for sysselsetting i hele landet. Med en omsetning på mer enn 200 milliarder kroner, en direkte verdiskaping på rundt 40 milliarder kroner og omtrent 40 000 sysselsatte er næringsmiddelindustrien den største enkeltstående industrigrenen i Norge.

For å belyse næringsmiddelindustriens økonomiske betydning har Oslo Economics beregnet både de direkte og indirekte virkningene av den landbaserte næringsmiddelindustrien i Norge gjennom en ringvirkningsanalyse. Analysen viser også hvordan verdiskapingen fordeler seg på de ulike fylkene, og dermed hvilken betydning den har for både lokalsamfunn og lokalt næringsliv.

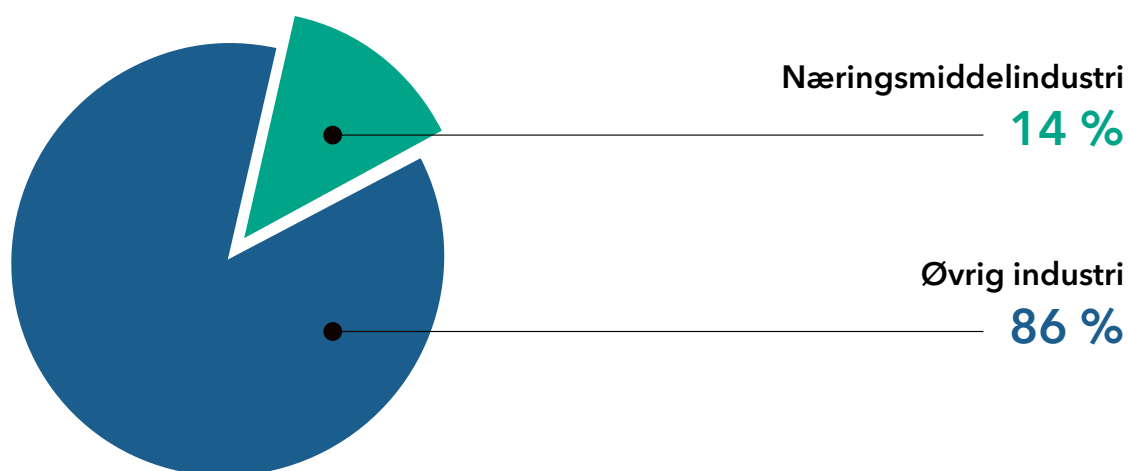
Rapporten viser at verdiskapingen fra næringsmiddelindustrien utgjør 14 prosent av industriens totale verdiskaping. Ringvirkningsanalysen viser også hvordan den direkte verdiskapingen fordeles mellom bransjene i næringsmiddelindustrien.

Analysen viser videre at den direkte verdiskapingen fra næringsmiddelindustrien i 2022 lå på om lag 38 milliarder kroner, mens den indirekte verdiskapingen fra næringsmiddelindustrien utgjorde 99 milliarder.

Om lag 87 milliarder av den indirekte verdiskapingen skjedde i andre næringer enn næringsmiddelindustrien, mens de resterende 11 milliardene i verdiskaping knytter seg til varekjøp næringsmiddelbedrifter gjør fra andre næringsmiddelbedrifter. Landbasert næringsmiddelindustri er med andre ord en viktig bidragsyter til sysselsetting og verdiskaping i det norske samfunnet.

Ringvirkningsanalysen gir også en oversikt over hvor i landet verdiskapingen skjer, både den direkte og den indirekte. Analysen omfatter i tillegg sysselsetting som følge av indirekte verdiskaping, altså hvor mange årsverk som skapes i andre næringer som følge av aktiviteten i næringsmiddelindustrien. Dette er med på å vise hvor sentral næringsmiddelindustrien er for en større del av norsk næringsliv. Mer informasjon finnes i ringvirkningsanalysen fra Oslo Economics.²

Figur 1: Verdiskaping i næringsmiddelindustrien utgjør 14 prosent av industriens totale verdiskaping i Norge.

Kilde: Oslo Economics og SSB

² Oslo Economics, 2025. *Næringsmiddelindustriens økonomiske betydning*. Oslo Economics.

Foto: Ilja Hendel

2. Mat- og drikkenæringen i en ny tid

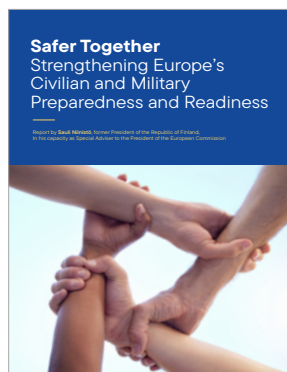
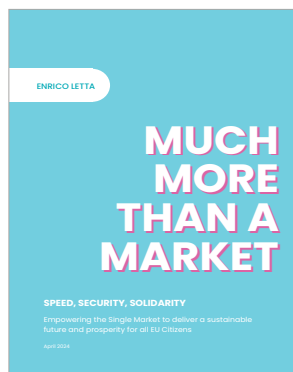
En økonomi i vekst og et lønnsomt næringsliv er også viktig for å gi økte disponible inntekter i norske husholdninger og god kjøpekraft hos forbrukerne. For mat- og drikkenæringen er dette et sentralt punkt. Vekst i etterspørsel etter mat- og drikkenæringens produkter er avhengig av befolkningsvekst, vekst i økonomien og vekst i husholdningens disponible inntekter. Økte disponible inntekter bidrar til økt etterspørsel etter mat- og drikkeprodukter som i sin tur legger grunnlaget for at bedriftene i næringen satser og investerer.

Mat- og drikkenæringen må selv bidra til økt produktivitet og sterkere konkurransekraft. Til tross for Norges geografi og topografi, produseres det betydelige mengder landbruksbaserte råvarer som er viktige for næringens råvaretilgang. Samtidig er produsentene avhengig av å importere råvarer og innsatsfaktorer som ikke finnes i Norge. Det norske markedet er i tillegg preget av omfattende importkonkurranse fra bearbejdede mat-

og drikkeprodukter. Denne konkurransen gjør at norske produsenter må hevde seg mot høy produktivitet og sterk innovasjonskraft hos utenlandske aktører.

Globaliseringen og økt markedsadgang har gitt norsk næringsliv og bedrifter muligheten til å delta i produktivitsvekst, spesialisering og innovasjon i europeiske og globale verdikjeder. Dette ville ikke vært mulig i det norske markedet alene.

Mat- og drikkenæringen er blant næringene som har styrket sin konkurransekraft, produktivitet og tatt del i spesialiseringen som skjer i slike verdikjeder. Det holder imidlertid ikke å bare ha adgang til disse verdikjedene. Både mat- og drikkenæringen og den enkelte bedrift har et eget ansvar for å utnytte mulighetene, og investere i kapital, innovasjon og lønnsom produksjon for å styrke sin konkurransekraft.

I arbeidet med denne rapporten har vi latt oss inspirere av sentrale analyser i både EU og Norge.

EU har lansert tre store utredninger: [Draghirapporten](#),³ [Letta-rapporten](#)⁴ og [Niinistö-rapporten](#).⁵ Her fremheves behovet for økte investeringer i vekstkraft, teknologisk utvikling, sikkerhet og strategisk uavhengighet. Disse rapportene peker samlet på at Europas evne til å opprettholde konkurransevne, innovasjonskraft og levestandard vil avhenge av hvordan kontinentet møter konkurransen fra USA, Kina og andre deler av verden.

I 2025 publiserte NHO rapporten [Veien til vekst](#),⁶ som er en norsk versjon av Draghirapporten. Veien til vekst peker på behovet og viktigheten av å investere i sektorer og næringer som er de store driverne for vekst, innovasjon og produktivitet i den globale økonomien. Investeringer i disse næringene vil drive vekst i hele næringslivet og samfunnet, og vil være viktig for produktivitetsvekst og konkurransekraft også i andre næringer.

Veien til vekst viser at økte investeringer i forskning, utvikling, innovasjon, produktutvikling, ny teknologi og kompetanseheving i arbeidslivet er helt avgjørende for videre verdiskaping. Slike satsinger krever stabile og langsiktige rammevilkår fra myndighetene, fordi forutsigbarhet er en forutsetning for både risikovilje og investeringshorisont i bedriftene.

Bedriftenes vilje til å investere og ta risiko henger tett sammen med tillit til at rammevilkårene ligger fast over tid, og at det ikke skjer hyppige endringer av økonomiske virkemidler og det regulatoriske opplegget. Det forutsetter at regjeringen, Stortinget og det politiske miljøet anerkjenner næringslivets behov for stabilitet og langsiktighet, og at skatte- og avgiftssystemet utformes slik at det stimulerer til vekst, investeringer og bærekraftig lønnsomhet.

Til tross for at mye går bra i næringsmiddelindustrien, og at den har gode forutsetninger for å lykkes videre, er det fremdeles mange utfordringer som må håndteres. Dette kommer både av at verdenssituasjonen har endret seg mye de siste fem årene, men også gjennom utfordringer knyttet til rammebetingelser i Norge. Mange bedrifter er kraftig påvirket av det høye kostnadsnivået som har truffet dem de siste årene. I tillegg opplever mange bedrifter mangel på arbeidskraft og økte rapporteringskrav som opptar mye ressurser og tid. En annen utfordring som kan få store konsekvenser over en litt lengre tidshorisont er det synkende investeringsnivået i næringsmiddelindustrien. Alt dette ser vi nærmere på i dette kapitlet.

³ European Union, 2025. *The future of European competitiveness: Part A - A competitiveness strategy for Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

⁴ Letta, E., 2024. *Much more than a market: Speed, security, solidarity – Empowering the Single Market to deliver a sustainable future and prosperity for all EU citizens*. EU council.

⁵ Niinistö, S., 2024. *Safer together: Strengthening Europe's civilian and military preparedness and readiness*. European Commission.

⁶ NHO, 2025. *Veien til vekst*. Næringslivets Hovedorganisasjon.

2.1. Produktivitet

Produktiviteten i næringsmiddelindustrien har overordnet sett forbedret seg relativt mye de siste to til tre tiårene. For å illustrere produktivitetsvekst er det vanligst å se på arbeidsproduktivitet. Dette måler kort forklart hvor mye som produseres per enhet arbeidsinnsats. Den vanligste måten å beregne dette på er å se på bruttoprodukt i faste priser per timeverk. Her defineres bruttoprodukt av SSB som produksjon fratrukket produktinnsats som omfatter verdien av de varene og tjenestene som brukes i produksjonsprosessen. Brutttoprodukt kan enkelt forstås som verdiskaping. Dermed er produktivitet et mål for verdiskaping per timeverk.

Arbeidsproduktiviteten reflekterer ikke bare arbeidskraftens kunnskaper og innsats, men også mange andre forhold, som mengden produksjonskapital, teknologi, organisering, stordriftsfordeler og kapasitetsutnyttelse (SSB). Dette gjør arbeidsproduktivitet til et godt mål for å kunne si noe om hvor produktiv en næring er, og kan dermed benyttes til å studere utviklingen over lengre tid.

Ser man litt nærmere på produktivitetsutviklingen i næringsmiddelindustrien siden år 2000 er det tydelig at næringen som helhet har blitt mer produktiv. Figur 2 viser utviklingen i bruttoprodukt per timeverk, oppgitt i faste 2023-priser. Denne viser at utviklingen stort sett har pekt oppover når man ser på perioden fra 2000 til 2022 som helhet. Basert på tallene fra SSB har den underliggende trenden vært positiv. Fra og med 2023 har næringsmiddelindustrien opplevd et betydelig fall i produktiviteten, basert på disse tallene fra SSB. Etter reduksjonen i produktivitet fra 2022 til 2023 har produktiviteten økt noe i 2025, men holder seg omtrent på samme nivå. Vi kommer tilbake til mulige årsaker til den fallende produktiviteten i slutten av kapitlet.

Sammenligner man utviklingen for næringsmiddelindustrien med industrien som helhet kommer det fram at nivået for produktivitet befinner seg omtrent i det samme området. Helt i starten på 2000-tallet var næringsmiddelindustrien noe mer produktiv sammenlignet med industrien totalt sett, mens fra rundt 2005 til 2016 var det industrien som var mest produktiv. Siden dette har produktiviteten vært forholdsvis lik, med unntak av pandemiårene 2020-2022 hvor næringsmiddelindustrien var mest produktiv. Utviklingen i produktivitet for næringsmiddelindustrien og industrien som helhet

har dermed hatt en ganske lik utvikling siden starten på 2000-tallet, hvor trenden har vært positiv.

Økningen i arbeidsproduktiviteten de siste 25 årene skyldes både at bruttoproduktet har økt en god del, altså at verdien på det som er produsert har økt, men også gjennom at det har vært mulig å øke bruttoproduktet ved bruk av færre timeverk. Sammenligner man år 2000 med 2025 har antall timeverk falt med nesten 8 millioner i næringsmiddelindustrien. Dette har også hatt en stor betydning for den økte produktiviteten i perioden.

For å få et enda tydeligere inntrykk av den underliggende trenden over tid, er det i figur 3 presentert tall for produktivitetsvekst fra 1980 til 2025 for både industri som helhet og næringsmiddelindustrien. Også her er det bruttoprodukt per timeverk som ligger til grunn for utregning av produktivitet, men grafen viser prosentvis endring fra år til år. For å bedre kunne se de langsiktige trendene vises endringen i produktivitet som et 10 års glidende gjennomsnitt.

For næringsmiddelindustriens del er det tydelig at produktiviteten har bedret seg totalt sett de siste 45 årene. På 1980- og 1990-tallet var den årlige veksten forholdsvis lav. Som figur 3 viser, var veksten på denne tiden rundt -1 til 1 prosent årlig når man legger tallene for 10 års gjennomsnitt til grunn. Fra dette nivået har veksten i produktivitet økt utover 2000-tallet med en årlig vekst på rundt to til tre prosent over lengre tid. Endringen i produktiviteten fra år til år har variert mye, spesielt når man ser på tallene før gjennomsnittsberegningen, men som figuren viser er det også enkelte større variasjoner i den underliggende trenden. For eksempel falt produktiviteten mye i starten på 2010-tallet, men har etter dette tatt seg opp igjen. Det kan dermed være svært vanskelig å forklare alle endringer fra år til år. Det gir større nytte i å se utviklingen over en lengre periode.

Når man sammenligner utviklingen i produktivitet mellom næringsmiddelindustrien og industrien som helhet kommer det fram at utviklingen i produktivitet har vært noe bedre i næringsmiddelindustrien over perioden (figur 3). Dette henger delvis sammen med at produktiviteten var høyere i industrien i starten av perioden. Både næringsmiddelindustrien og industri som helhet har etter en periode med økt produktivitetsvekst de siste årene

hatt en svakere utvikling, hvor veksten avtok spesielt mye i næringsmiddelindustrien i 2023. Dette kommer tydelig fram i figur 2, hvor produktiviteten falt med hele 17 prosent fra året før.

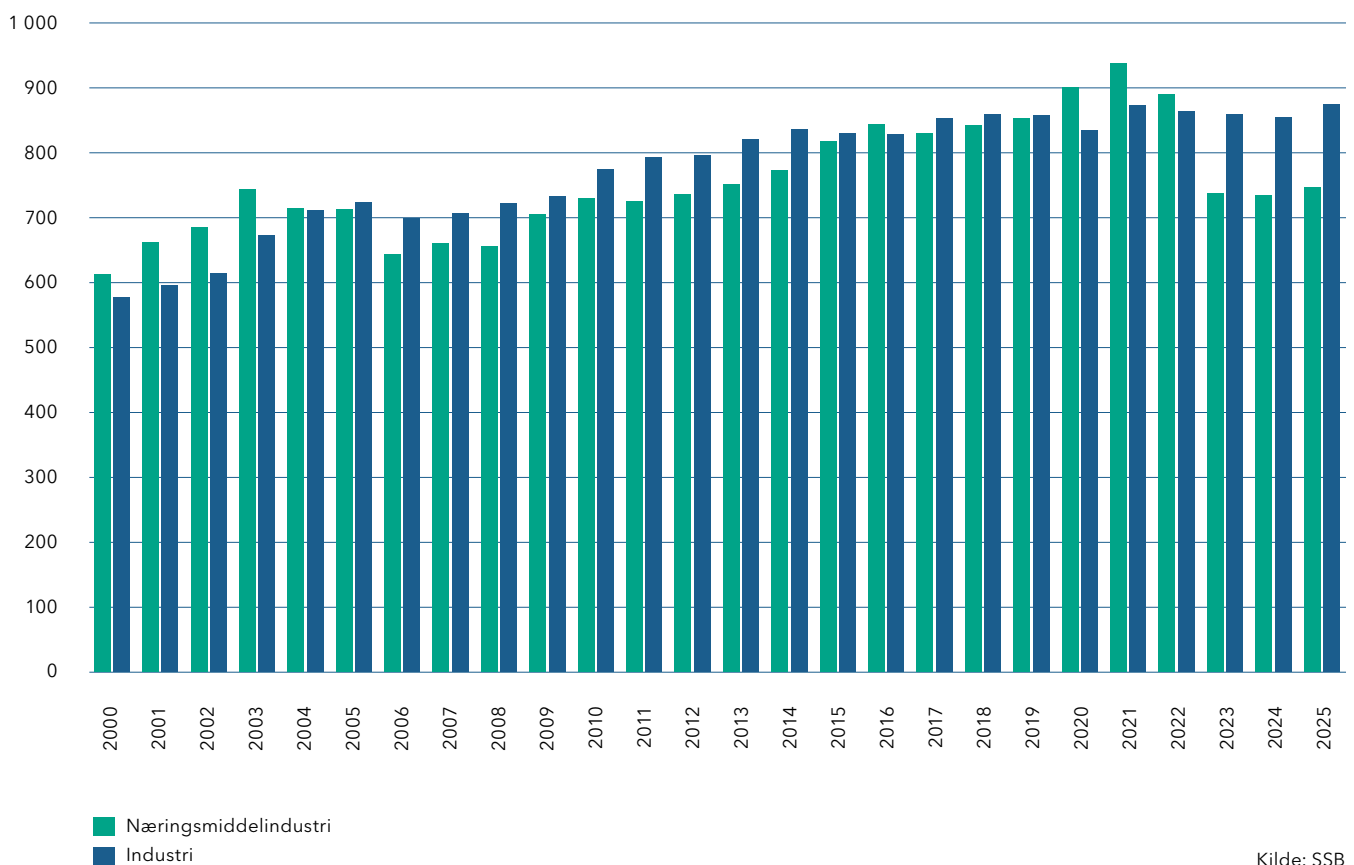
Akkurat hva denne store nedgangen skyldes har vi ikke ett klart svar på, men tall fra SSB viser at det har vært en bred nedgang i bruttoprodukt, altså verdiskaping, for de aller fleste undernæringer i næringsmiddelindustrien. Sett bort fra produksjon av drikkevarer har det enten vært reduksjon eller nullvekst i de aller fleste undernæringer (bransjer) fra 2022 til 2023. Her er fallet i bruttoprodukt spesielt stort for fôrvarer. Det er som nevnt kun produksjon av drikkevarer som har økt bruttoproduktet i denne perioden, hvor bruttoproduktet har steget fra fire til fem milliarder kroner, oppgitt i faste

2023-priser. Dette tyder på at reduksjonen i bruttoprodukt, og dermed også nedgangen i produktivitet, i stor grad kan forklares med et bredt fall i de fleste undernæringer i næringsmiddelindustrien.

Et moment som kan være med på å forklare hvorfor bruttoproduktet, og dermed også produktiviteten, har falt såpass mye er den kraftige kostnadsøkningen næringsmiddelindustrien har opplevd de seneste årene. Ettersom bruttoprodukt = produksjon - produktinnsats, vil også økte kostnader ved produksjon kunne bidra til å redusere verdiskapingen. Dette vil igjen få betydning for produktiviteten. Dette bekreftes delvis av tallene fra SSB ved at produksjonen falt mer enn produktinnsatsen.

Figur 2: Produktivitet, faste 2023-priser

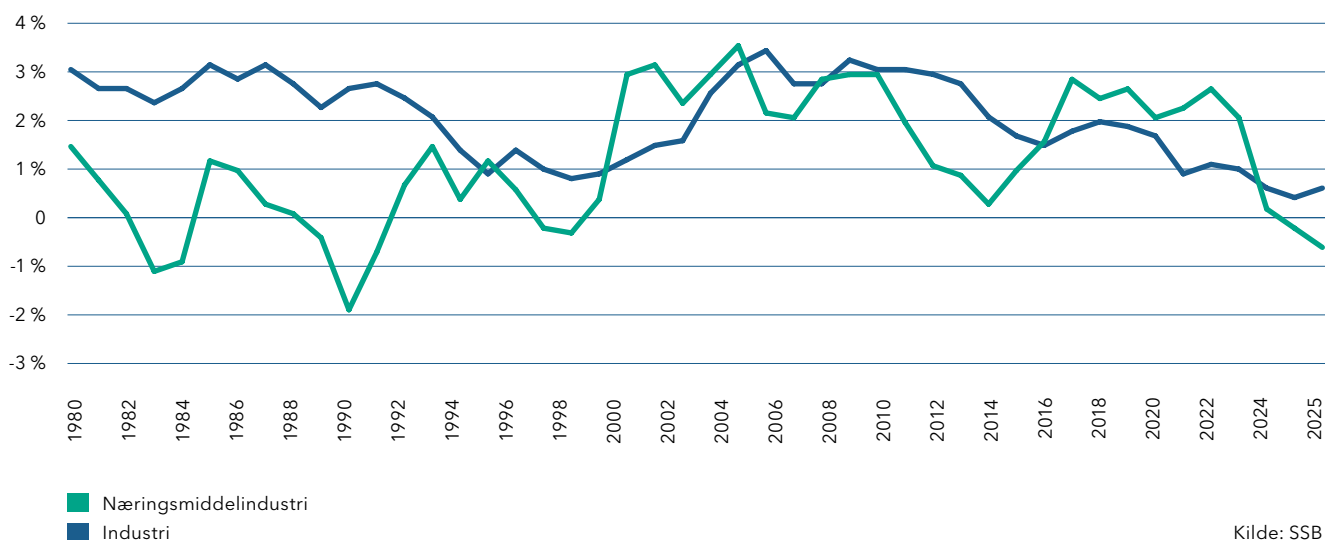
Bruttoprodukt per timeverk

Kilde: SSB

Figur 3: Produktivitet, prosentvis endring år/år

Bruttoprodukt per timeverk - 10 års gjennomsnitt

2.2. Investeringer og kapitalslit

For at næringsmiddelindustrien skal være konkurransedyktig også i framtiden, er det avgjørende at det investeres tilstrekkelig med kapital i bedriftene. Ved å investere i maskiner, utstyr, ny teknologi og kompetanse vil bedriftene og næringsmiddelindustrien som helhet kunne opprettholde og muligens forbedre sin produktivitet og konkurransekraft. For at det skal være attraktivt for bedriftseiere og investorer å investere i norske mat- og drikkeprodusenter må rammebetingelsene være gode nok. Forutsigbarhet rundt skatte- og avgiftsnivå er helt vesentlig for å sikre kontinuerlig tilskudd av ny kapital.

I tallene fra SSB knyttet til bruttoinvesteringer i næringsmiddelindustrien siden året 2000, kan det observeres en synkende trend de siste fem til seks årene. For å kunne si noe mer om konsekvensene og betydningen av et lavere investeringsnivå de siste årene, bør dette sees opp mot kapitalslitet i næringen i samme tidsperiode. Kapitalslit sier noe om hvor stor reduksjon det har vært i verdien av fast realkapital som følge av normal slitasje, skade og aldring. For å sikre at kapitalen i den enkelte bedrift opprettholdes bør investeringer overgå kapitalslitet over tid. Dersom verdien av maskiner og utstyr reduseres mer enn det som tilføres av nytt utstyr, vil bedriftene kunne møte store utfordringer knyttet til langsiktig konkurransevne. Forholdet mellom investeringer og kapitalslit de siste 26 årene er illustrert i figur 4.

Fast realkapital

Et kapitalobjekt regnes som fast realkapital dersom det er resultat av en produksjonsprosess, dvs. produsert kapital, og brukes gjentatte ganger eller kontinuerlig i produksjonen over en lengre periode enn ett år.

Fast realkapital omfatter både realkapital som boliger og andre bygninger, anlegg, transportmidler, maskiner, annet produksjonsutstyr, livdyr- og frukttrebestand mv., og immateriell realkapital (eng: Intellectual property products (IPP)) som leting etter mineraler, forsknings- og utviklingskostnader, EDB-programvare og originalverk innen kunst.

Lagerkapital og verdigjenstander som ikke kan brukes gjentatte ganger i produksjon, regnes ikke som fast realkapital. Det gjør heller ikke naturkapital og annen ikke-produsert kapital.

Kilde: SSB

De grønne søylene viser bruttoinvesteringer i fast realkapital, mens de orange viser kapitalslit. For å kunne sammenligne utviklingen over tid er både investeringer og kapitalslit oppgitt i faste 2023-priser. Fra 2000 til 2019 har bruttoinvesteringene i fast realkapital stort sett vært på nivå med kapitalslitet i verdi. Dette kommer fram i figuren ved at de grønne søylene stort sett er omtrent like høye som de røde. For noen av årene, eksempelvis 2008, 2010, 2011 og 2012, var investeringsnivået vesentlig høyere enn kapitalslitet, med flere milliarder kroner. Dette førte til at utviklingen i kapitalbeholdningen ble vesentlig forbedret i næringen som helhet.

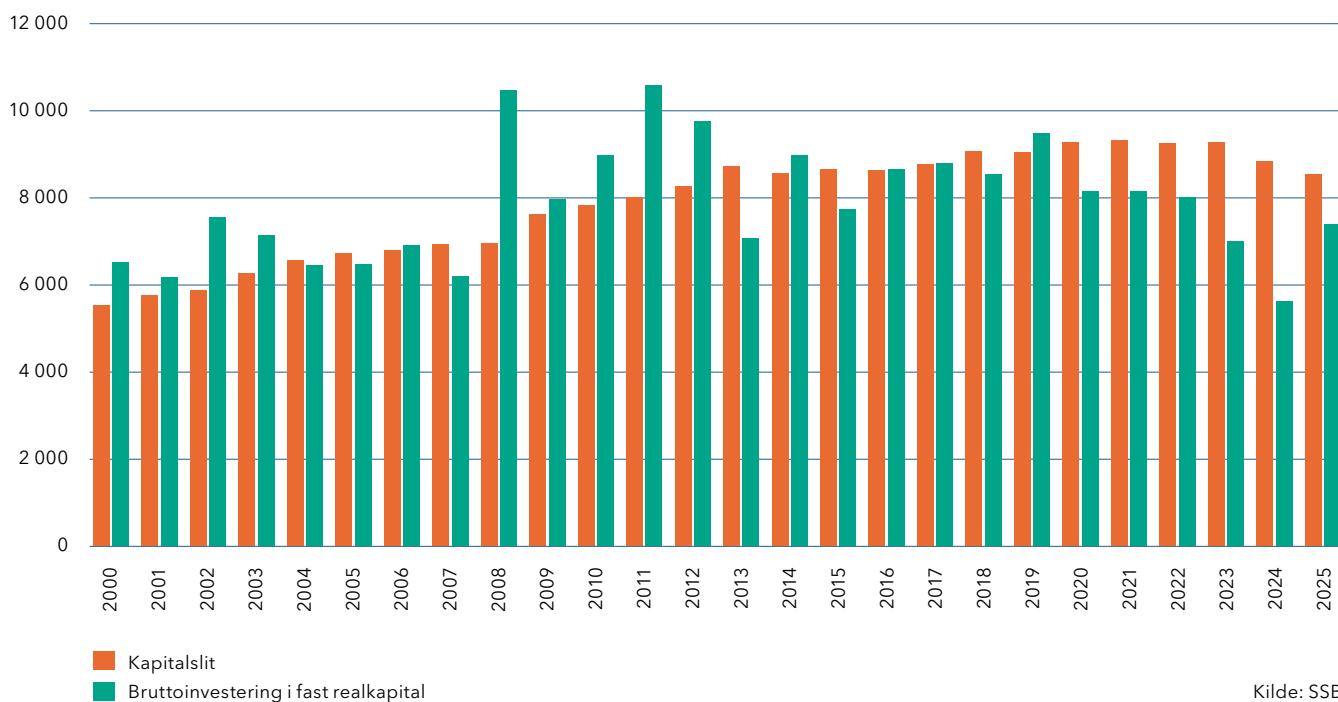
Utviklingen i bruttoinvesteringene og kapitalslitet har fulgt hverandre forholdsvis tett i årene 2016-2019, og lå i 2019 på omtrent samme nivå med i overkant av 9 milliarder i kapitalslit og 9,5 milliarder i bruttoinvesteringer. Fra og med 2020 kan det observeres en synkende trend i investeringsnivået, mens kapitalslitet har holdt seg på et høyt nivå. I perioden 2020-2022 har kapitalslitet overgått investeringene med i overkant av én milliard kroner per år. For årene 2023 og 2024, viser tallene en ytterligere forverring. Her har kapitalslitet vært vesentlig høyere enn investeringene i fast realkapital, med henholdsvis 2,3 og 3,2 milliarder kroner. I 2025 steg investeringsnivået en

del, men kapitalslitet overgikk fremdeles investeringene med 1,2 milliarder kroner.

Totalt sett har det de siste seks årene blitt gjennomført bruttoinvesteringer for omtrent 44 milliarder kroner, mens kapitalslitet summerer seg i samme periode til hele 54 milliarder kroner. Dette medfører at næringsmiddelindustrien den siste seksårsperioden har hatt et kapitalslit som har vært ganske nøyaktig 10 milliarder kroner høyere enn investeringene i fast realkapital. Denne utviklingen er nødvendig å snu dersom næringsmiddelindustrien skal unngå langsiktige utfordringer knyttet til produksjonskapasitet og konkurranseevne.

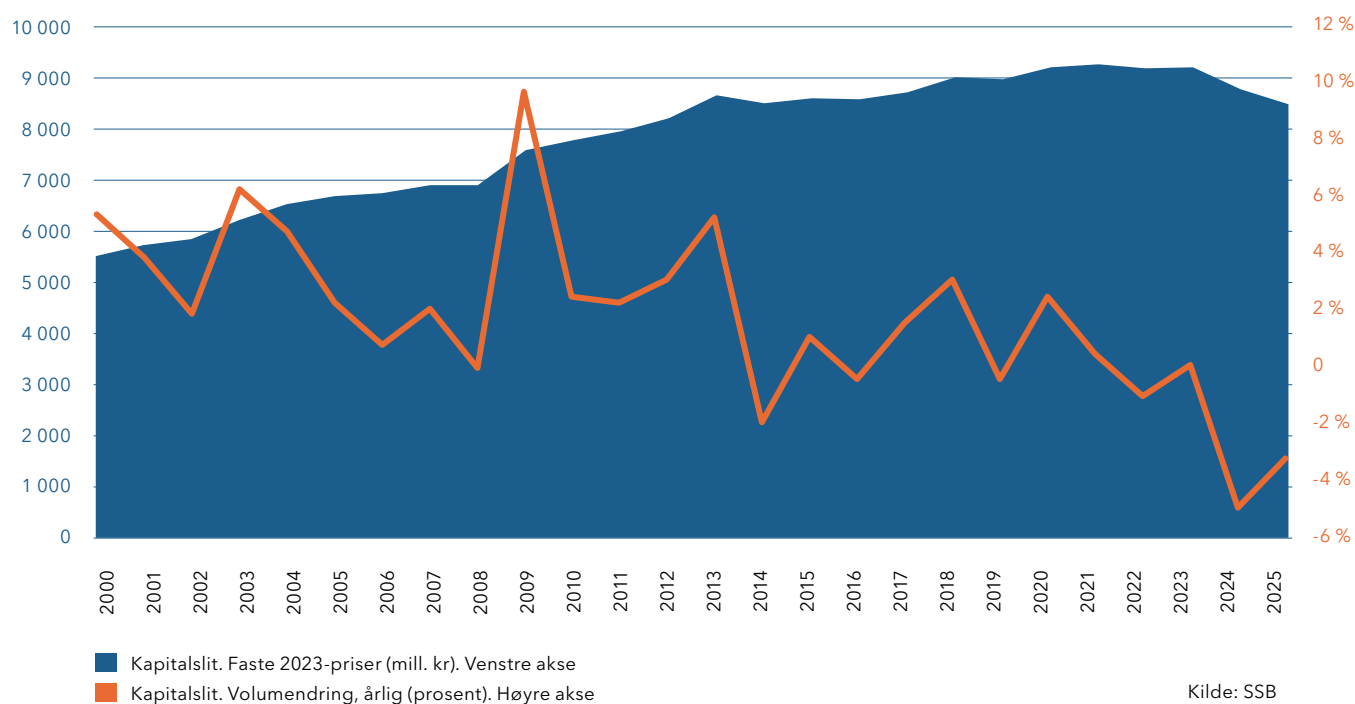
Ser man nærmere på utviklingen i kapitalslit (figur 5) er det tydelig at kapitalslitet stort sett har økt hvert år siden 2000. Det som er interessant å legge merke til er at økningen i kapitalslit, når man ser på volumendring fra år til år i prosent, har blitt mindre de siste årene. Dette kan leses ut fra figuren ved at den oransje linjen har vært fallende. Det betyr at den årlige endringen i kapitalslit stort sett var større fra 2000 til 2020 enn den har vært de siste fem til seks årene. Dette viser igjen at det største problemet de siste årene har vært fallende investeringer, og ikke en unormal stor økning i kapitalslit. Kapitalslitet har holdt seg på et stabilt høyt nivå, mens investeringene har falt kraftig.

Figur 4: Bruttoinvesteringer i fast realkapital og kapitalslit
Faste 2023-priser (mill. kr)

Kilde: SSB

Figur 5: Utvikling i kapitalslit

Den kraftige reduksjonen i investeringer de seneste årene har ført til at kapitalbeholdningen i næringsmiddelindustrien har falt til et vesentlig lavere nivå (figur 6). For 2025 er verdien på fast realkapital 75 milliarder kroner, nesten 10 milliarder kroner lavere enn i 2019. Man må helt tilbake til 2000 for å finne et år hvor kapitalbeholdningen var lavere. Det kommer også her tydelig fram at volumendringen årlig har vært klart negativ de siste årene.

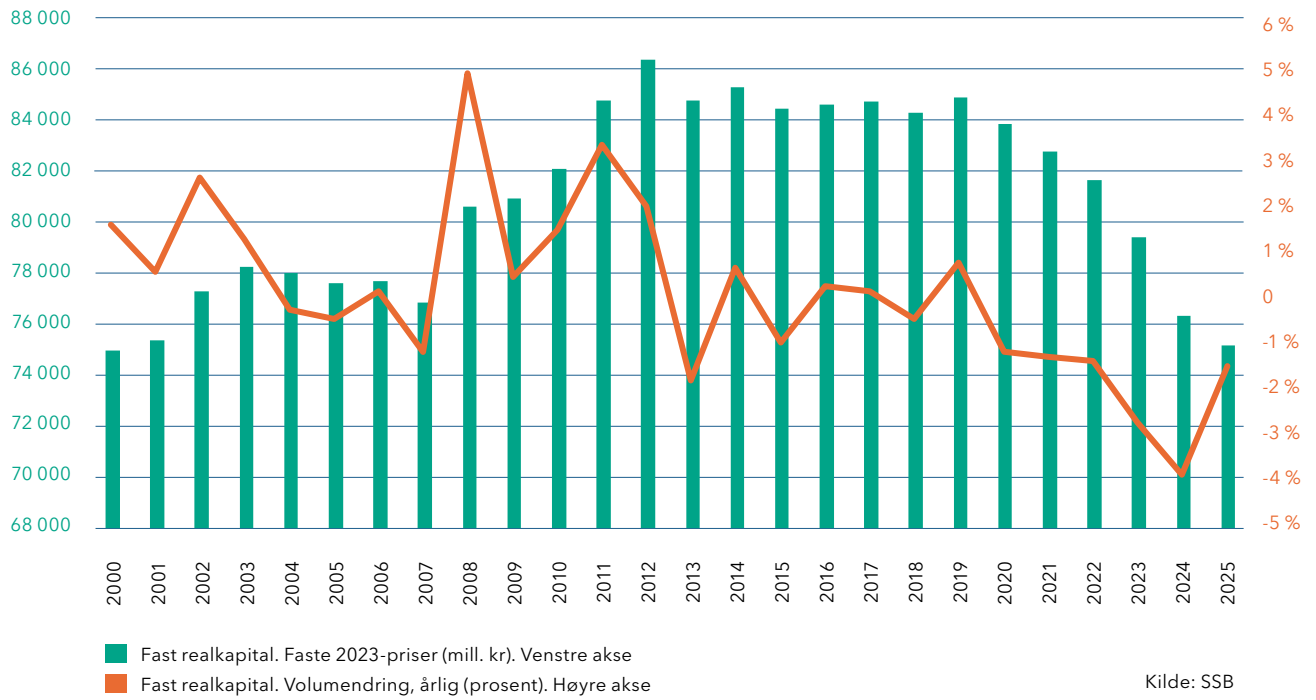
Utfordringene med fallende investeringer og et vedvarende høyt kapitalslit kan være mange for en stor industri som næringsmiddelindustrien. Det kan føre til redusert produksjonskapasitet og lavere effektivitet, som igjen svekker konkurransekraften på lang sikt. Det kan også være med på å øke driftskostnadene på mellomlang sikt ved et høyere behov for vedlikehold og reparasjon av eksisterende utstyr. En annen utfordring ved fallende investeringer er risikoen for at man havner bakpå i teknologisk utvikling og innovasjon, noe som kan få store konsekvenser for konkurransekraft i framtiden.

Trenden med synkende investeringer kan også observeres i tall fra NHO. Hvert kvartal gjennomfører NHO en medlemsundersøkelse kalt næringslivets økonomibarometer. Her svarer medlemsbedriftene på en rekke

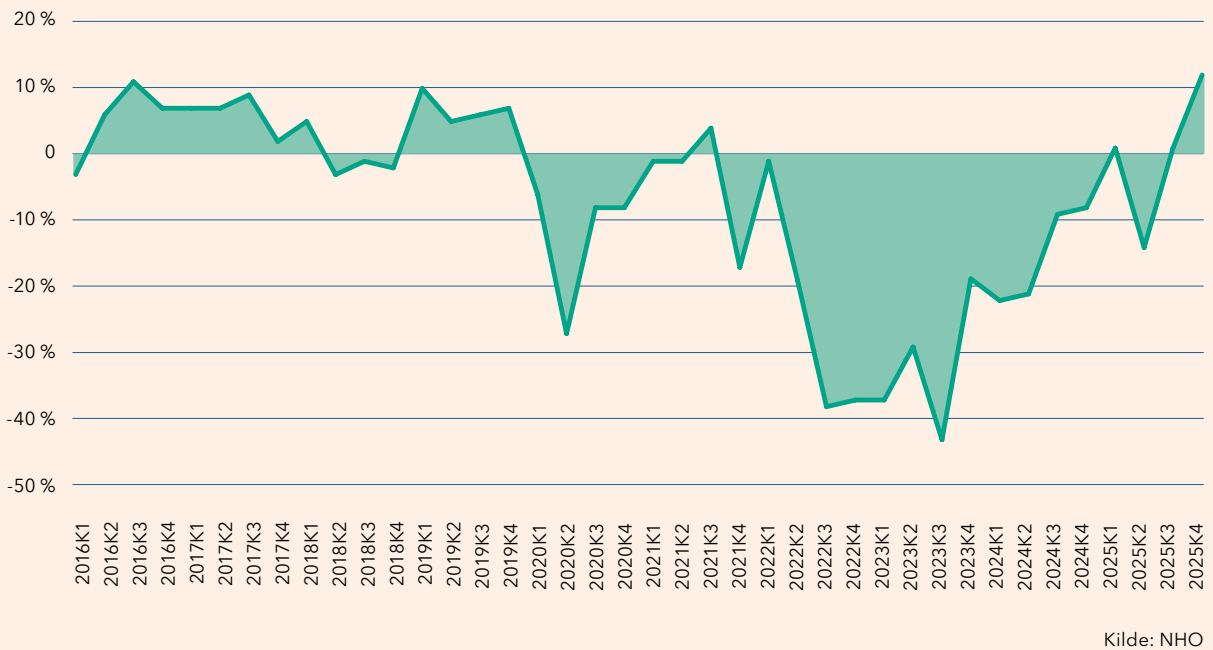
spørsmål knyttet til hvordan de opplever markeds-situasjonen og markedsutsiktene. På spørsmål om hvordan medlemsbedriftene i NHO Mat og Drikke vurderer utsiktene for de neste seks månedene når det gjelder investeringer, viser svarene at det fram til 2024 har vært en kraftig nedgang.

Grafen i figur 7 viser nettoresultatene på spørsmålet om investeringer, altså andelen som har svart at de venter en bedring/økning minus andelen som venter en forverring/nedgang. Tolkningen blir dermed: Når nettotallet er negativt venter flere bedrifter en nedgang i investeringene sammenlignet med de som venter en økning. Dette har stort sett vært tilfellet de siste fem til seks årene. Mot slutten av 2025 har denne trenden snudd ifølge tallene fra medlemsbedriftene. Dette kan observeres i figuren ved at grafen peker oppover. I fjerde kvartal 2025 var det en overvekt av bedrifter som ventet en økning i investeringene framover. Her vil det være interessant å følge utviklingen videre, både for å se om denne optimismen holder seg oppe eller faller igjen, men også for å se om dette får utslag i faktiske investeringer fram i tid. Ettersom tallene i figur 7 kun er bedriftenes tro på framtidige investeringer, kan dette avvike fra hva bedriftene faktisk ender opp med å gjøre.

Figur 6: Utvikling i kapitalbeholdning

Figur 7: Utsikter investeringer

Å peke på enkeltårsaker til fall i investeringene de siste årene er vanskelig. Det vil være ulike forhold som påvirker beslutningsgrunnlaget til bedriftene når de vurderer å investere i alt fra maskiner og utstyr til teknologi og arbeidskraft. Når medlemsbedriftene i NHO Mat og Drikke blir spurt om i hvilken grad lite forutsigbare rammebetingelser er til hinder for nye investeringer er det tydelig at dette har vært en økende utfordring de seneste årene.

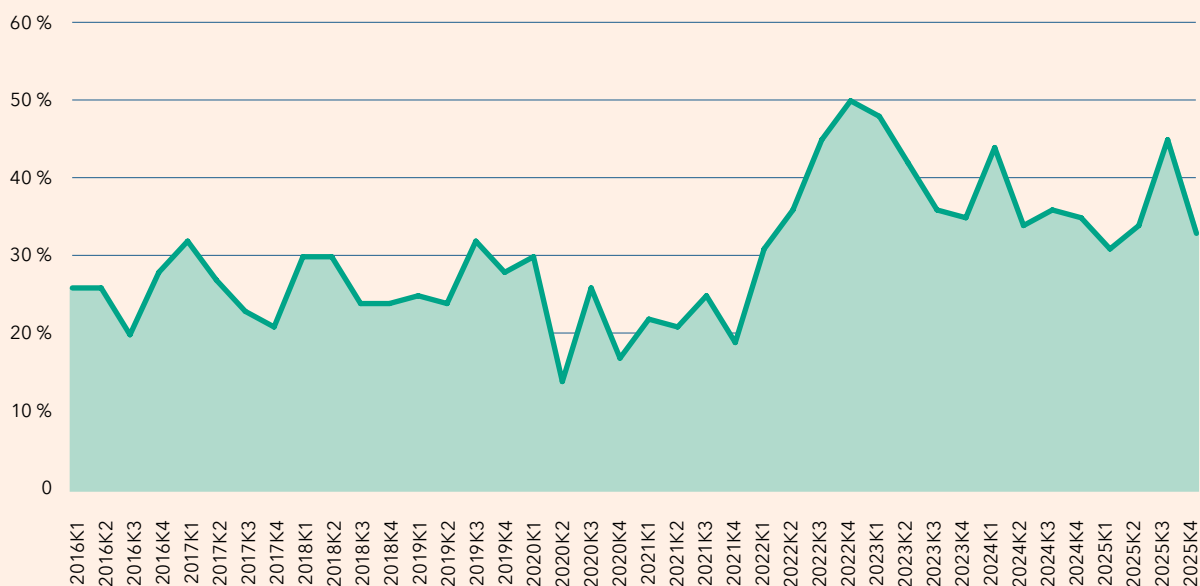
I figur 8 ser man andelen av medlemsbedriftene som svarer at lite forutsigbare rammebetingelser er en stor utfordring for nye investeringer. Her har andelen historisk sett vært rundt 25 prosent. Dette har endret seg mye de siste årene, og siden 2022 har andelen ligget på et vesentlig høyere nivå. I slutten av 2024 oppga hele 50 prosent av bedriftene at dette var en stor utfordring. Siden den gang har andelen falt noe, men det er fortsatt

slik at mer enn hver tredje bedrift rapporterer om usikre rammebetingelser.

Når bedriftene blir spurt om hva de legger i ordet rammebetingelser, og dermed hvilke faktorer som er de største utfordringene for å gjennomføre nye investeringer, er det spesielt to kategorier som skiller seg ut. Disse er reguleringer og lovkrav, samt skatter og avgifter. Hele 67 prosent av respondentene pekte på reguleringer og lovkrav, mens 63 prosent av bedriftene også oppga skatter og avgifter som en av de største utfordringene for å gjøre nye investeringer. Dette viser tydelig at politiske beslutninger de siste årene har bidratt til å dempe investeringslysten blant bedriftene i næringsmiddelindustrien. For å sikre økt produktivitet og konkurransekraft i årene som kommer, er det viktig at det legges til rette for nye investeringer blant mat- og drikkeprodusenter.

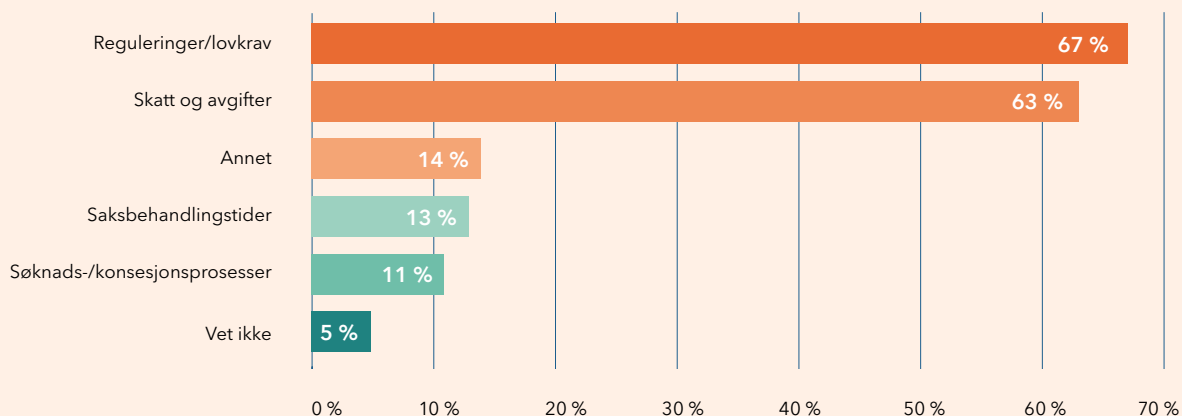
Figur 8: Lite forutsigbare rammebetingelser

Andel som svarer "stor utfordring"

Kilde: NHO

Figur 9: Rammebetingelser: Største utfordringer

Kilde: NHOs medlemsundersøkelse februar 2025

2.3. Økonomiske og administrative byrder ved regulering

Et økende antall komplekse reguleringer gir usikkerhet i mat- og drikkenæringens rammevilkår. Om lag 90 prosent av regelverket som forvaltes av Mattilsynet er basert på EØS-regelverk. Av den samlede mengden EU-regelverk som er tatt inn i EØS-avtalen siden 1994, er det nærmere 40 prosent som gjelder matområdet. Norge har et stort etterslep i innføring av EØS-regler i norsk rett, noe som skaper usikkerhet i markedet. Samlet utgjør regelverkstrykket en betydelig byrde for bedriftene. Dette kommer klart frem i NHOs "Veien til vekst".

Figur 10 er utarbeidet på bakgrunn av NHOs spørreundersøkelser, som omfatter medlemsbedrifter i alle NHOs landsforeninger. Det fremkommer tydelig at rapporteringskrav og bransjespesifikke reguleringer er en stor belastning for næringslivet.

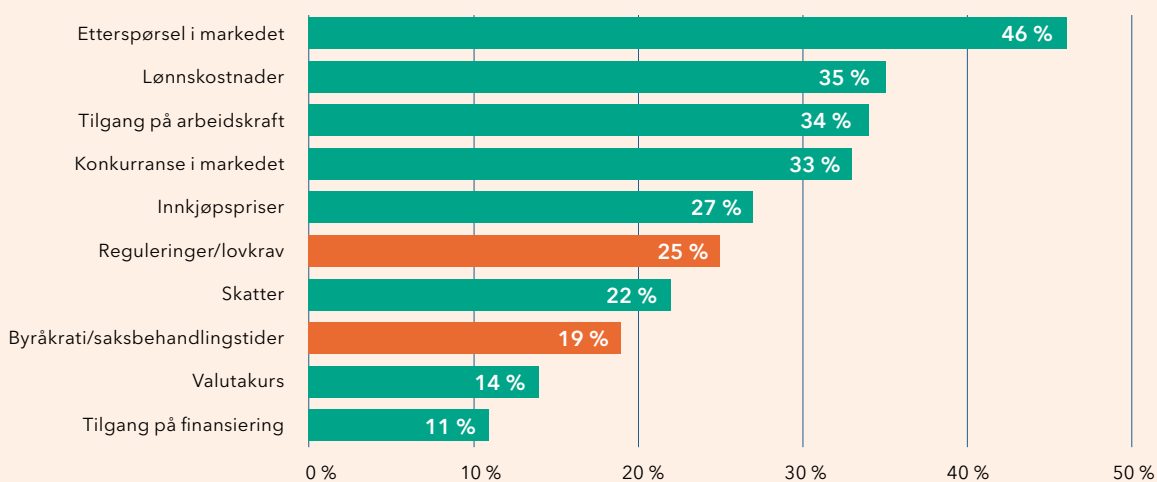
I tillegg til EØS-regelverket omfattes næringen av en rekke nasjonale lover, forskrifter og merkeordninger. Norske

myndigheter har også innført flere nasjonale tilleggskrav innenfor enkelte EØS-direktiver og forordninger som treffer mat- og drikkenæringen. Det meste av regelverkene forvaltes av Mattilsynet, Landbruksdirektoratet, Miljødirektoratet og Helsedirektoratet.

EU gjennomfører i 2025 og 2026 en storstilt regelverksforenkling. Det konkrete forenklingsforslaget som foreligger fra EU-kommisjonens side på mat- og fôrområdet på nåværende tidspunkt berører imidlertid kun en liten del av alt regelverket som gjelder for mat- og drikkenæringen. Med det store antallet regelverk på mat- og drikkeområdet stiller det store krav til norske myndigheter om å følge utviklingen tett på EU-nivå. Gjennom å tilby faglig underlag og innspill til utformingen av regelverket, kan norske myndigheter bidra til at den endelige reguleringen er tilpasset også norske forhold og norsk næringsliv.

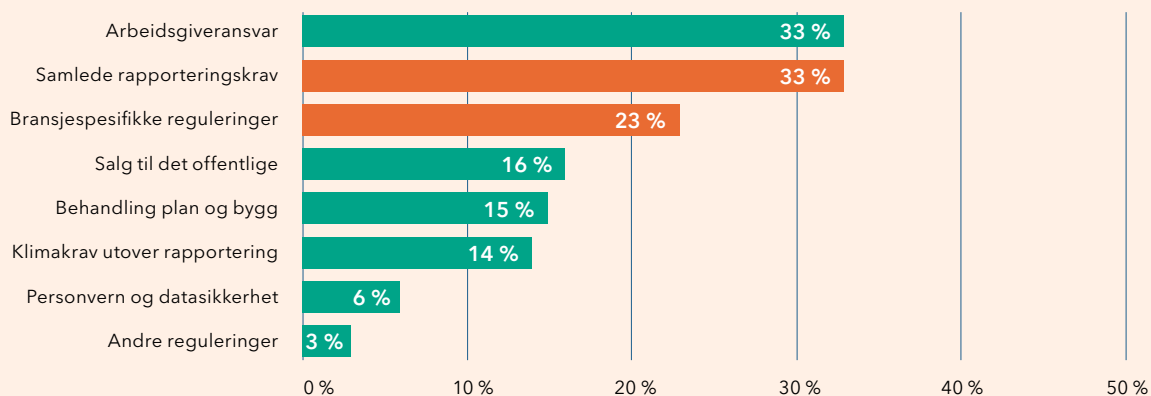
Figur 10: Reguleringsbyrden er en stor utfordring for norske selskaper

Rammevilkår til vesentlig hindring for ekspansjon

Særlig belastende reguleringer

Andel bedrifter, flere svar mulige

Kilde: NHOs medlemsundersøkelse april 2025
*Spørreundersøkelsen omfatter alle landsforeninger i NHO

Norge har videre en rekke særreguleringer på mat- og drikkeområdet, som for eksempel regler for markedsføring, merkeordninger og særskilt meldeplikt for enkelte næringsmidler. Flere av regelverkene er uklare, vanskelige å etterleve, og medfører unødige kostnader for virksomhetene.

Norske myndigheter har i tillegg lagt til nasjonale særregler til EØS-reglene. Dette kan beskrives som *gold plating* hvor det stilles strengere krav til norske virksomheter enn for øvrige land i EU. Samlet bidrar dette til å svekke konkurransekräften til norske mat- og drikkeprodusenter overfor konkurrentene. Ett av prinsippene som trekkes fram i Draghi- og Letta-rapportene, og i "Veien til vekst" er viktigheten av å harmonisere regelverkene mellom EØS og EU, og unngå nasjonale særreguleringer.

Den økonomiske og administrative byrden som følger av regulering, påvirker åpenbart konkurransevnen for

den enkelte bedrift og for næringsmiddelindustrien samlet. Forenklingstiltak kan frigjøre tid og ressurser hos bedriftene, slik at disse kan brukes på produksjon og forbedret lønnsomhet. I tillegg til tiltak som forenkler selve regelverket, ligger det også store muligheter for smartere løsninger som tas i bruk gjennom digitalisering og ny teknologi.

I en situasjon hvor både EU og Norge ser etter tiltak for å styrke konkurransevnen, er en slik kartlegging av regelverksbyrder og gevinsten ved forenkling helt nødvendig å utarbeide for å prioritere tiltak. Myndighetene har utarbeidet en metode for kartlegging av administrativ byrde, og denne ble benyttet i et prosjekt utarbeidet for Landbruks- og matdepartementet i 2008. Her belyses den totale belastningen for næringen for å etterleve forventningene blant annet innenfor produksjonsprosesser, mattrygghet, emballasje teknologi, dyrevelferd og bærekraft.

Foto: Ilja Hendel

2.4. Behov for arbeidskraft

Bedriftene rapporterer om store utfordringer med å skaffe både nok, og ikke minst riktig arbeidskraft.

Kombinasjonen av stadig mindre ungdomskull og en befolkning som blir eldre, har gjort at mange næringer i Norge opplever knapphet på arbeidskraft. Uten tiltak som får flere inn i jobb og bidrar til at folk står lenger i arbeid, risikerer vi at denne mangelen blir enda mer krevende i årene fremover. Også mange virksomheter i mat- og drikkeindustrien sliter med å skaffe nok ansatte, og særlig med å finne den kompetansen de har behov for.

For å undersøke denne problematikken nærmere gjennomførte NHO Mat og Drikke en medlemsundersøkelse i juni 2025, der bedriftene fikk spørsmål knyttet til rekruttering og kompetanse. I tillegg finnes en årlig oversikt i NHOs kompetansebarometer, som belyser hvilke ferdigheter bedriftene mangler, og hvilken kompetanse Norge trenger fremover.

Kompetansebarometeret 2025 viser at seks av ti NHO-bedrifter har udekkede kompetansebehov. Mangel på fagarbeidere og personer med fagskoleutdanning er særlig tydelig. Tallene viser at flest virksomheter mangler kompetanse innen ingeniør- og tekniske fag samt ulike håndverksfag. Dette samsvarer godt med svarene fra medlemsbedriftene i NHO Mat og Drikke.

I NHO Mat og Drikkes medlemsundersøkelse fra juni 2025 ble det stilt fire spørsmål om disse temaene, og resultatene er oppsummert nedenfor i figur 11, 12 og 13. Her går det blant annet frem at bare én av fire bedrifter som svarte har en tydelig rekrutteringsstrategi. Over halvparten oppgir at de ikke har dette.

Det er også et markant skille mellom små og mellomstore bedrifter. Blant de som har 50 ansatte eller flere, er andelen som har en strategi langt høyere. Uansett virksomhetsstørrelse er det naturlig å anta at en mer planlagt tilnærming, kombinert med god kontakt med skoler i nærområdet, vil kunne gjøre det enklere å få tak i nødvendig arbeidskraft.

Ettersom vi lever lenger og en økende del av arbeidsstyrken passerer 50 år, er det relevant å se hvordan bedriftene svarer på spørsmål som berører dette. Undersøkelsen

kartla om bedriftene står foran et «generasjonsskifte» i nær fremtid, og nesten 60 prosent bekrefter dette. Av disse svarer 14 prosent at det vil skje innen tre år, 23 prosent innen fem år, og 21 prosent innen ti år. Tallene styrker bildet av utfordringen som bedriftene uttrykker, nemlig at store deler av arbeidsstyrken kan forsvinne på relativt kort tid. Dette understreker behovet for å rekruttere nye ansatte og legge til rette for at flere kan være i arbeid.

Bedriftene ble også spurt om de samarbeider med skoler eller utdanningsinstitusjoner om utplassering av elever, studenter eller traineeordninger, med unntak av ordinære lærlingeordninger. En tredjedel svarer ja, hovedsakelig de største virksomhetene, mens omtrent seks av ti svarer nei. Dette viser at flere bedrifter forsøker å tiltrekke seg fremtidig arbeidskraft gjennom praktisk erfaring i egen virksomhet. Slik får unge innsikt i hva arbeid i mat- og drikkenæringen innebærer.

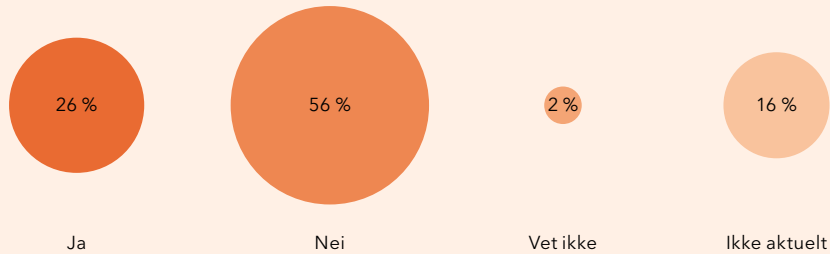
Når det gjelder antallet som har lærlinger i dag, er fordelingen tilsvarende: 38 prosent sier ja, mens 54 prosent svarer nei. Blant de store bedriftene har over halvparten lærlinger. Dette illustrerer at en betydelig andel virksomheter bruker lærlingeordninger som et viktig rekrutteringstiltak.

Når det er vanskelig å hente riktig kompetanse i arbeidsmarkedet, kan bedriftene også utvikle den selv. I NHOs tidligere kompetansebarometer oppgir 90 prosent av bedriftene at de i stor eller noen grad ønsker å heve kompetansen hos egne ansatte for å dekke behovene sine. Slik kan virksomhetene både få flere fagarbeidere og gi bedre forutsetninger for at eldre ansatte kan bli værende lenger.

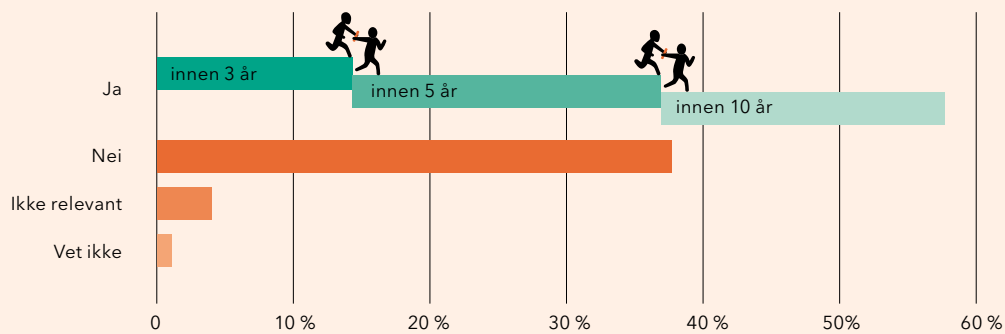
Resultatene fra næringslivets økonomibarometer peker i samme retning: stadig flere bedrifter svarer at mangel på kvalifisert arbeidskraft hindrer nye investeringer. Som illustrert i figur 14 på neste side har andelen bedrifter i mat- og drikkenæringen som anser dette som en stor utfordring økt fra i underkant av 20 prosent for ti år siden, til mellom 30 og 45 prosent de siste årene. Dette viser en klart økende trend som ikke bør undervurderes. Dersom denne utfordringen fortsetter i årene som kommer, vil dette kunne få store utslag i både produktivitet og konkurransekraft i mat- og drikkenæringen.

Medlemsundersøkelse juni 2025 NHO Mat og Drikke

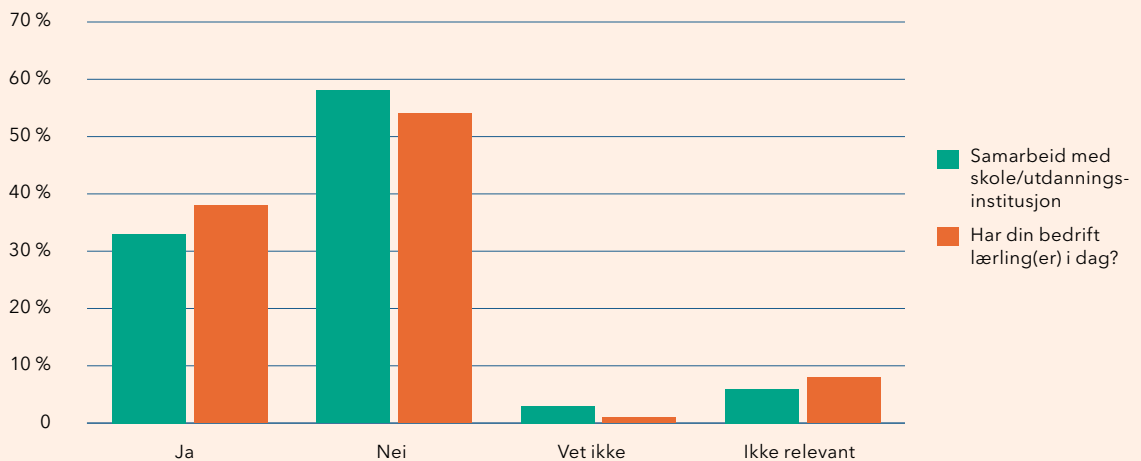
Figur 11: Har din bedrift utarbeidet en rekrutteringsstrategi?

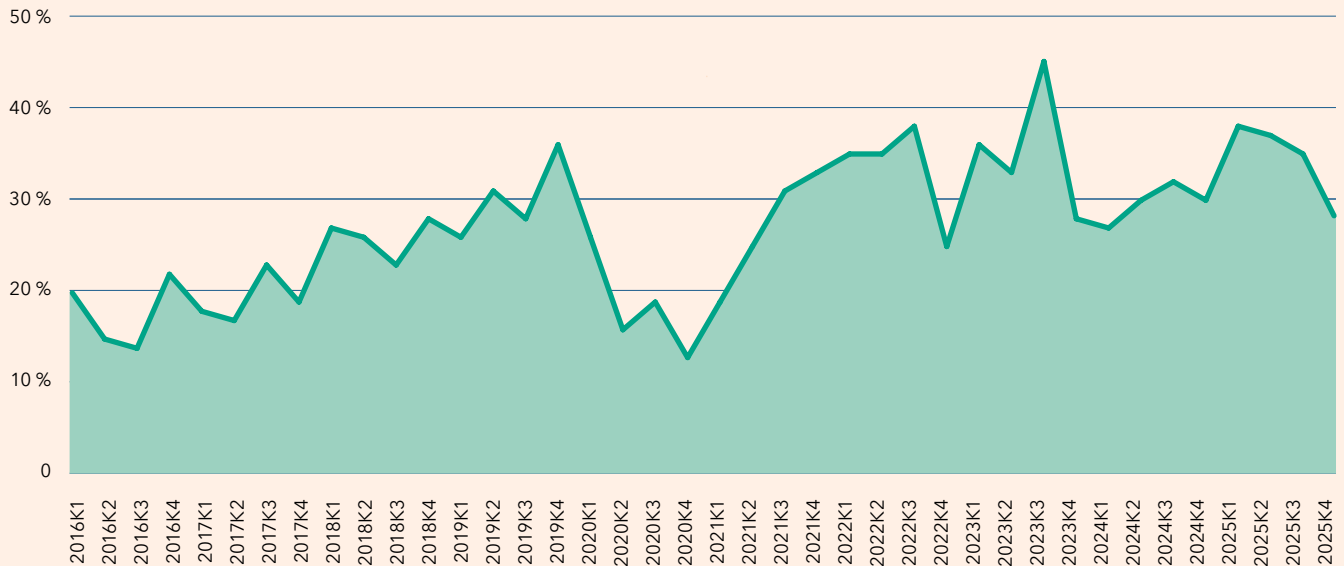
Figur 12: Står din bedrift foran et «generasjonsskifte», forstått som at en større gruppe medarbeidere har mulighet for pensjonsavgang i de nærmeste årene?

Figur 13: Har din bedrift et samarbeid med skole eller utdanningsinstitusjon? Har din bedrift lærling(er) i dag?

Figur 14: Manglende tilgang til kvalifisert arbeidskraft
Andel som svarer "stor utfordring"

Kilde: NHO

3. Konkurranseskraft i mat- og drikkenæringen

Mat- og drikkenæringen må som i alle andre næringer, kontinuerlig styrke sin konkurranseskraft og produktivitet for å holde tritt med utviklingen i markedet. Bedriftene konkurrerer på kvalitet, pris- og kostnadsnivå, innovasjonsevne, produktutvikling, omstillingsevne og teknologiintensitet. Samtidig må de ha tilstrekkelig lønnsomhet til investeringer og produktutvikling.

Myndighetsbestemte rammevilkår som innretningen på skatte- og avgiftssystemet må i størst mulig grad stimulere til effektiv ressursbruk, unngå vridninger, og dermed stimulere til konkurranseskraft og innovasjon i næringslivet. Skatte- og avgiftsnivået må være tilpasset den internasjonale konkurransesituasjonen næringslivet står i.

Den regulatoriske byrden må reduseres og reguleringer og rapporteringskrav må bidra til effektivitet og konkurranseskraft i næringslivet. Forenkling av regelverk må være et hovedmål, og det må ikke innføres regelverk med mindre det er reelle behov. Til slutt må det alltid tas næringslivshensyn i regelverksutviklingen.

Investeringer i forskning, utvikling og innovasjon er viktig for å stimulere langsiktig konkurranseskraft i mat- og drikkenæringen. Regjeringen og norske myndigheter bør avsette ressurser til grunnforskning, og sørge for målrettet koordinering av virkemiddelapparatet for å stimulere risikovilje til å investere i grunnforskning og markedsnær innovasjon i mat- og drikkenæringen.

For å sikre mat- og drikkenæringens konkurranseskraft må utdannings- og kompetansepolitikken bli mer målrettet og fremtidsrettet. Næringen er avhengig av god tilgang på kvalifisert arbeidskraft, og behovet for både fagkompetanse og teknologiske ferdigheter øker. Myndighetene bør derfor styrke fag- og yrkesutdanningene, legge til rette for bedre samarbeid mellom utdanningsinstitusjoner og næringsliv, og gjøre det enklere for flere å stå lenger i arbeid. En helhetlig politikk som støtter rekruttering, kompetanseutvikling og inkludering vil være avgjørende for å opprettholde produktivitet, innovasjon og verdiskaping i årene som kommer.

